

Veerkrachtig handelen van speeltuinverenigingen

Een casestudy naar speeltuinvereniging Crooswijk

Master thesis Sociologie - Grootstedelijke Vraagstukken en Beleid

Saskia Braat

485876

Erasmus Universiteit Rotterdam

Begeleider: Dr. W. Doff

Tweede lezer: Dr. T.W.C. Swerts

Veldacademie

Praktijkbegeleider: MSc. R. Höppner

16 juni 2019

Aantal woorden: 9505

Abstract

In dit onderzoek wordt onderzocht hoe speeltuinvereniging Crooswijk wordt geraakt door institutionele veranderingen en buurtveranderingen, en hoe deze veranderingen de sociale bindingen tussen de verschillende groepen gebruikers binnen de speeltuin vormen. Data is verkregen aan de hand van acht semigestructureerde interviews, participerende observatie en informele gesprekken met de vrijwilligers, medewerker en bezoekers van de speeltuin. De bevindingen tonen aan dat buurtveranderingen en een verandering in het sociale uitkeringsbeleid zorgen voor een veranderende samenstelling van groepen gebruikers in de speeltuin. Tussen de betrokken groepen vinden geen overbruggende relaties plaats. Buurtveranderingen hebben gezorgd voor een afname van binding tussen bezoekers en vrijwilligers. Met uitzondering van de oorspronkelijke bewoners van Crooswijk en de vrijwilligers, hier is wel sprake van een sterke binding. Daarnaast wordt door een verandering in het sociale uitkeringsbeleid van burgers in de bijstand verwacht dat zij een tegenprestatie doen, zoals vrijwilligerswerk. Mede door de komst van deze ‘verplichte vrijwilligers’ zijn de onderlinge bindingen tussen vrijwilligers afgenomen. Met uitzondering van de zogenaamde ‘oude kern’. Door familiebanden zijn deze bindingen sterk. De speeltuin verandert niet echt mee, maar lijken zich juist vast te houden aan hoe het vroeger was. Door het inzetten van bepaalde strategieën proberen zij hun positie als gevestigden te behouden. Om als initiatief te blijven voortbestaan zal de speeltuin moeten leren om veerkrachtig te handelen door actief te reageren op de veranderingen waarmee zij te maken hebben.

Keywords

Sociale veerkracht, stressoren, buurtveranderingen, institutionele veranderingen, sociale netwerken, bonding, bridging

Inleiding

Nederland bevindt zich midden in een transitie van een verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving. Bij een participatiesamenleving streeft de overheid naar een samenleving waarin burgers een actieve rol spelen met betrekking tot het realiseren van maatschappelijke activiteiten in het sociale of politieke domein (Rijksoverheid, 2013). Dit streven naar zelforganisatie is tegenwoordig het dominante perspectief in debatten over burgerparticipatie. Overheden beweren burgerparticipatie zoveel mogelijk te bevorderen en burgers te ondersteunen en te faciliteren (Houwelingen et al, 2014; Rijksoverheid, 2018).

Het aanzetten tot zelforganisatie past in de visie die Gemeente Rotterdam heeft, namelijk het toewerken naar een ‘veerkrachtige’ stad (Rotterdam resilience, 2016). In de literatuur wordt veerkracht beschouwd als de mate waarin systemen, organisaties, initiatieven en gemeenschappen het vermogen hebben om te reageren op externe stressoren (Mehmood, 2016). Stressoren zijn (plotselinge) veranderingen waar elke gemeenschap in meer of mindere mate constant aan onderhevig is. Zo kunnen gemeenschappen te maken krijgen met veranderingen in de wet- en regelgeving en demografische trends zoals immigratie en een veranderende populatie (Mehmood, 2016; Chaskin, 2008). Dit soort veranderingen kunnen gevolgen hebben voor sociale buurtvoorzieningen (Ter Avest, 2015). Om als initiatief te blijven bestaan in een constant veranderende context moeten door burgers gedragen organisaties positief kunnen reageren op stressoren waarmee zij te maken krijgen. Hierdoor zijn zij in staat om het welzijn van overige bewoners/burgers van de gemeenschap positief te beïnvloeden (Magis, 2010).

Vrijwilligers die werkzaam zijn bij initiatieven opereren in informele en formele verbanden, zoals buurthuizen, verenigingen en sportclubs. Middels een casestudy is in dit onderzoek speeltuinvereniging Crooswijk onderzocht. Net zoals vele andere door burgers gedragen organisaties staan speeltuinverenigingen voor een aantal grote uitdagingen, zoals teruglopende subsidies, een afname van leden en een afname van vrijwilligers (Nationale ombudsman 2018). In relatie tot de transitie naar een participatiesamenleving gaat het in dit onderzoek om een institutionele verandering in de wet- en regelgeving van het sociale uitkeringsbeleid. Gemeente Rotterdam (2017) probeert op deze manier burgers met een uitkering te stimuleren zich maatschappelijk in te zetten door bijvoorbeeld vrijwilligerswerk te verrichten. Daarnaast heeft Crooswijk te maken met buurtveranderingen (Gemeente Rotterdam, 2019). In eerste instantie kent de van oorsprong oude arbeiderswijk een grote instroom van migranten en is er sprake van gentrificatie (Hochstenbach, 2017). Speeltuinverenigingen worden gezien als semipublieke plekken. Het gemeenschapsgevoel is hier gemiddeld sterker dan bij publieke plekken en kunnen daarom worden gezien als kleine gemeenschappen (Lofland, 1989). Speeltuinverenigingen hebben van oudsher een belangrijke buurtfunctie en dienen als een ontmoetingsplek voor jong en oud (Ter Avest, 2016). Daarbij dient de speeltuin als een plek waar verbindingen tussen buurtbewoners met verschillende achtergronden ontstaan (Kleuver, Abraham & Soomeren, et al. ,2010).

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te bieden hoe een semipublieke plek zoals speeltuinvereniging Crooswijk wordt geraakt door institutionele veranderingen en buurtveranderingen, en hoe deze veranderingen de sociale bindingen tussen de verschillende

groepen gebruikers binnen de speeltuin vormen. Dit wordt gedaan aan de hand van een casestudy waarin verschillende onderzoekstechnieken zijn gebruikt om de onderzoeksvraag te beantwoorden, namelijk semigestructureerde interviews met de vrijwilligers en medewerker van speeltuinvereniging Crooswijk, participerende observatie door middel van vrijwilligerswerk en informele gesprekken met de vrijwilligers, medewerkers en bezoekers van speeltuinvereniging Crooswijk.

Onderzoeksvraag

Hoe wordt een semipublieke plek zoals speeltuinvereniging Crooswijk geraakt door veranderingen als gevolg van institutionele veranderingen en buurtveranderingen, en hoe vormen deze veranderingen de sociale bindingen tussen de verschillende groepen gebruikers binnen de speeltuin?

Deelvragen

1. Welke veranderingen (stressoren) herkennen we bij speeltuinvereniging Crooswijk?
2. Welke groepen gebruikers heeft speeltuinvereniging Crooswijk en hoe kunnen de onderlinge relaties tussen hen beschreven worden?
3. Op welke manier beweegt speeltuinvereniging Crooswijk, in relatie tot de verschillende groepen gebruikers, mee met veranderingen en welke mechanismen spelen hier een rol bij?

Onderzoek locatie

Casusbeschrijving

Speeltuinvereniging Crooswijk bevindt zich tussen de wijken Kralingen, het Oude Noorden en het centrum. De speeltuin is in 1932 door enkele scholen en ouders opgericht in het Kralingse Bos en is de oudste speeltuin van Rotterdam. In 1953 is de speeltuinvereniging verhuisd naar het Schuttersveld in Crooswijk waar deze vandaag de dag nog steeds gevestigd is. De speeltuin is in het bezit van een clubhuis en een ruim opgezette buitenspeeltuin. Naast activiteiten voor kinderen, organiseert de speeltuin ook verschillende activiteiten voor volwassenen, zoals een bingo, kookclub, gymnastiek, kaartavonden en naaiclub. De speeltuin richt zich op specifieke doelgroepen, namelijk kinderen tussen de leeftijd van 0 tot 12 jaar en ouderen. De speeltuin is in de wintermaanden geopend van 11.00 tot 17.00 en in de zomermaanden van 10.00 tot 19.00.

De speeltuin vraagt een entree van één euro per volwassene en vijftig cent per kind. Een lidmaatschap kost 12.50 euro en het hele jaar geldig. Hierdoor is de speeltuinvereniging geen publieke plek maar een semipublieke plek (Lofland, 1989).

Wijkcontext

Crooswijk kan worden onderverdeeld in drie delen, namelijk Oud-Crooswijk, Nieuw-Crooswijk en Rubroek. Vanuit de buurtmonitor (2019) is af te leiden dat Crooswijk een hoog aantal inwoners heeft met een niet-Westerse migratieachtergrond, voornamelijk mensen met een Marokkaanse, Turkse en Surinaamse culturele achtergrond. Daarnaast wordt voor de deelgemeente Kralingen-Crooswijk een aanzienlijke groei van inwoners verwacht, vooral vanaf 2020. Dit komt mede door het herstructureringsbeleid dat geldt in het gebied Nieuw-Crooswijk. Oud-Crooswijk daarentegen heeft te maken met een laag wijkprofiel. Bijna een kwart van de inwoners leeft van de bijstand en daarmee staat Oud-Crooswijk bekend als armste wijk van Nederland. Gemeente Rotterdam steekt de aankomende jaren extra geld in de wijk om deze sociale problemen te reduceren (Gemeente Rotterdam, 2019).

Wetenschappelijke relevantie

Uit de literatuur komt naar voren dat de aanwezigheid van verschillende hulpbronnen ervoor zorgt dat gemeenschappen beter kunnen reageren op veranderingen (Amundsen, 2012, Buikstra et al., 2010, Magis, 2010). Veel onderzoek hierover is echter gericht op de effecten van natuurrampen op veerkracht (Wilson, 2012). Er is minder aandacht besteedt aan de sociale veranderingen zoals een veranderende bevolkingssamenstelling. Daarnaast gaat de bestaande literatuur over veerkracht vooral in op de capaciteiten die gemeenschappen nodig hebben en de manieren waarop zij veerkrachtig kunnen handelen (Magis, 2010; Buikstra et al., 2010, Sakdapolrak, 2013). Er is minder bekend over de gevolgen die stressoren zoals buurtveranderingen en institutionele veranderingen hebben op het sociale leven in semipublieke plekken zoals de speeltuin.

Maatschappelijke relevantie

In Crooswijk vindt gentrificatie plaats en is er een toename van etnische diversiteit te bekennen waardoor de bevolkingssamenstelling in de wijk verandert. Een mogelijk gevolg is dat de betekenis van een plek verandert en dat de manier waarop mensen met elkaar omgaan en de sociale netwerken hierdoor mogelijk ook veranderen (Ter Avest, 2016; Bolt & Kempen, 2007; Reijndorp, 2004). Het is interessant om inzicht te bieden hoe een semipublieke plek in de wijk

wordt geraakt door buurtveranderingen. Daarnaast is er sprake van een transitie van verzorgingsstaat naar participatiesamenleving. Institutionele veranderingen zoals een veranderende wet-en-regelgeving kunnen leiden tot spanningen tussen burger en overheid. Door veranderingen in het sociale uitkeringsstelsel zijn burgers verplicht een tegenprestatie te verrichten in ruil voor een uitkering, bijvoorbeeld door het doen van vrijwilligerswerk. Het is daarom interessant om te kijken hoe sociale netwerken zich vormen op het moment dat speeltuinverenigingen te maken krijgen met dit soort beleidsveranderingen.

Theoretisch kader

Sociale veerkracht

Het concept van veerkracht komt oorspronkelijk uit de technische wetenschappen en ecologie, waarin het vaak wordt beschreven als het vermogen van een systeem om weerstand te bieden tegen veranderingen zonder zijn oorspronkelijke staat te verliezen (Mehmood, 2016). Maar steeds vaker wordt het concept ook gebruikt in de sociale wetenschappen om de kracht van gemeenschappen te meten. Sociale veerkracht gaat hier over de mate waarin gemeenschappen het vermogen hebben om te reageren op externe stressoren (Mehmood, 2016). Gemeenschappen, zoals steden, worden namelijk gezien als complexe systemen die constant aan verandering onderhevig zijn (Mehmood, 2016; Norris, 2007). Gemeenschappen kunnen te maken krijgen met veranderingen op macro niveau, zoals veranderingen in de demografie, technologie en globalisering. Daarnaast kan beleid zorgen voor veranderingen, zoals een terugtrekkende overheid en het (gedeeltelijk) verdwijnen van subsidies. Als laatste kunnen veranderingen plaatsvinden die deels buiten de macht van mensen liggen, zoals natuurrampen en klimaatverandering (Chaskin, 2008). Dit soort veranderingen worden ook wel stressoren genoemd (Wilson, 2012). Om te kunnen omgaan met deze constante en (plotselinge) veranderingen is het voor gemeenschappen belangrijk om veerkracht te ontwikkelen. De definitie van veerkracht wordt vaak als vaag en onduidelijk gezien (Norris, 2008), maar de aanwezigheid van bepaalde hulpbronnen kan leiden tot een sterkere veerkracht, en gemeenschappen met een beperkte capaciteit van hulpbronnen hebben meer moeite te reageren op stressoren of te herstellen na een (plotselinge) verandering (Matarrita, 2017).

Het kan echter ook voorkomen dat een gemeenschap niet reageert op veranderingen en dat hulpbronnen worden ingezet om de huidige positie van een gemeenschap te beschermen tegen de stressoren (Hogenstijn & Middelkoop, 2008). Wanneer een gemeenschap te maken heeft met stressoren waardoor de samenstelling van een gemeenschap veranderd kan dit

resulteren in een ongelijke machtsbalans tussen de oorspronkelijke gemeenschapsleden en de nieuwkomers. Volgens Elias (1976) proberen de gevestigden deze machtsbalans te behouden of te versterken door bepaalde strategieën in te zetten. Hierdoor kunnen zij hun eigen positie behouden en legitimeren, bijvoorbeeld door uitsluiting en vergroten van de groep. Uitsluiten refereert naar het uitsluiten of tegenwerken van groepen. Een belangrijk aspect wat hierbij wordt benoemd is het hebben van historisch voordeel omdat men zo de norm kan stellen waar de buitenstaanders aan moeten voldoen. Een tweede strategie is het vergroten van de groep. Deze wordt vaak ingezet door groepen die hun positie zien verzwakken. Hierbij worden meestal nieuwe leden aangetrokken die een bepaald belang bij hebben om lid te zijn (Hogenstijn & Middelkoop, 2008). Door het toepassen van dit soort strategieën probeert de gevestigde groep te voorkomen dat hun positie of gemeenschap verandert.

Institutionele veranderingen

Veranderingen in de wet-en-regelgeving kunnen invloed uitoefenen op het veerkrachtig handelen van gemeenschappen (Chaskin, 2008). Door het afschaffen van de verzorgingsstaat draagt de overheid de verantwoordelijkheid over naar burgers zelf en wordt van hen een actieve bijdrage verwacht, ook op het gebied van werk en inkomen. In West-Europa wordt deze benadering ook wel het *job first* principe genoemd (Handler, 2013). Door het aanscherpen van beleid proberen overheden aan de hand van dit principe alle burgers te stimuleren om (naar vermogen) te werken.

In Nederland heeft elke burger het recht op het sociale uitkeringsbeleid. Tijdens de verzorgingsstaat was dit een vrijblijvend recht dat men kreeg zonder daar iets voor terug te geven. Met het toepassen van het *job first* principe is dit beleid echter veranderd. Overheden verwachten steeds vaker een dienst terug van burgers die aanspraak doen op het sociale uitkeringsbeleid (Handler, 2013). In Rotterdam wordt sinds 2018 een tegenprestatie verwacht van mensen die gebruik maken de bijstand (Gemeente Rotterdam, 2017). Dit houdt in dat alle inwoners van Rotterdam die een uitkering ontvangen een minimaal 20 uur per week of naar vermogen een maatschappelijke tegenprestatie moeten leveren, zoals het doen van vrijwilligerswerk, het verlenen van mantelzorg, het volgen van een taalcursus of werken aan persoonlijke problemen (Gemeente Rotterdam, 2019).

Buurtveranderingen

Chaskin (2008) stelt dat veranderingen in de demografie, zoals immigratie en een veranderende populatie invloed kan hebben op het veerkrachtig handelen van gemeenschappen. Door de

wereldwijde immigratie worden steden steeds meer etnisch divers (Bolt & van Liempt, 2018; Lancee & Dronkers, 2008 ; Putnam, 2007). Dit geldt ook voor Nederlandse steden. Ruim de helft van de Rotterdamse inwoners heeft in 2019 een migratieachtergrond. Hiermee is Rotterdam een van de meest etnisch diverse steden van Nederland. De grootste bevolkingsgroepen met een niet-westerse migratie achtergrond zijn de Turken, Marokkanen, Surinamers en Antilisanen (CBS, 2016). Een toenemende etnische diversiteit kan effect hebben op de manier hoe mensen met elkaar omgaan. Zo stelt Putnam (2007) dat etnische diversiteit zorgt voor een afname van solidariteit en sociaal kapitaal. Bij veel sociaal kapitaal bezit een individu voldoende sociale hulpbronnen zoals het hebben van netwerken om bepaalde doelen te bereiken (Lancee & Dronkers, 2008).

Bij gentrificatie is er sprake van een toenemend aantal inwoners uit de middenklasse en neemt het aantal inwoners uit de arbeidersklasse af als gevolg van de stijgende woningprijzen. De term gentrificatie werd voor het eerst geïntroduceerd in 1964 door Ruth Glass. Zij gebruikte deze term om de veranderingen van de sociale structuur en de huizenmarkt binnen de stad te beschrijven (Hamnett, 2003). Hoewel gentrificatie en de gevolgen van dit proces vanuit de wetenschap kritisch wordt bekeken, wordt gentrificatie door verschillende overheden gezien als een positief fenomeen dat zorgt voor meer sociaal gemengde, minder gesegregeerde en meer leefbare en duurzame gemeenschappen (Lees, 2008). In Nederland wordt gentrificatie beleidsmatig in gang gezet door sommige gemeentes om bepaalde achtergestelde buurten te opwaarderen (Uitermark et al., 2007). Gemeente Rotterdam stimuleert dit proces door het toepassen van het beleidsprogramma 'Sterke Schouders'. Hiermee tracht zij kansrijke gezinnen naar kansarme wijken te trekken door het huidige woningvoorraad aantrekkelijker te maken voor deze groep (Gemeente Rotterdam, 2019). Gentrificatie heeft tot gevolg dat de bevolkingssamenstelling verandert, dat oude bewoners worden verdrongen en dat de cultuur in een wijk verandert (Marcus & Van Kempen, 2000).

Sociale netwerken

Gemeenschappen moeten leren omgaan met constante veranderingen en onzekerheden waarmee zij geconfronteerd worden. Om te kunnen reageren op veranderingen zetten gemeenschappen verschillende hulpbronnen in. Door het blijven ontwikkelen, versterken of aanpassen van hulpbronnen kunnen gemeenschappen in de steeds veranderende context blijven bestaan (Magis, 2010). Magis (2010) benoemt zeven verschillende soorten hulpbronnen, namelijk financiële, sociale, culturele, menselijke, politieke, natuurlijke en gebouwde hulpbronnen. Norris (2008) definieert hulpbronnen als objecten, condities, kenmerken en

energieën die door de gemeenschap als waardevol worden gezien. Hierin kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de sociale hulpbronnen die je nodig hebt om iets te bereiken. Sociale hulpbronnen kunnen worden ingezet via verschillende sociale netwerken waaraan wordt deelgenomen, zoals familie, buurt, werkplek en andere sociale netwerken (Lalone, 2012).

Vanuit de literatuur komt naar voren dat sociale netwerken als belangrijk worden gezien bij het reageren op veranderingen (Lalone, 2012; Dalgaard-Nielsen & Schack, 2016). Door het inzetten van sociale netwerken kan informatie-uitwisseling plaatsvinden en kunnen bepaalde hulpbronnen zoals financiële hulpbronnen worden versterkt (Lalone, 2012). Daarnaast kan het inzetten van sociale netwerken zorgen dat onderlinge relaties worden versterkt of dat er nieuwe netwerken ontstaan (Lalone, 2012; Magis, 2010; Norris, 2007). Sociale netwerken kunnen zorgen dat mensen toegang krijgen tot hulpbronnen die zij individueel niet kunnen bereiken (Haarmann et al., 2014). Volgens Putnam (2007) zijn sociale netwerken een belangrijk middel om relaties met anderen aan te gaan en te onderhouden. Daarnaast hebben sociale netwerken een grote waarde voor zowel de mensen in het netwerk als buitenstaanders. Sociale netwerken kunnen zowel informeel als formeel zijn. Met informele sociale netwerken wordt verwezen naar netwerken die worden gevormd met familie en vrienden. Netwerken tussen de leden van de gemeenschap en andere organisaties worden formele netwerken genoemd. Inherent aan sociale netwerken zijn vertrouwen, wederkerigheid, gedeelde normen en waarden en het vaststellen van regels en verplichtingen die nuttig kunnen zijn voor de gemeenschap (Sherrieb et al., 2010).

Vanuit de literatuur komen twee typen bindingen naar voren die belangrijk zijn bij sociale netwerken, namelijk *bonding* en *bridging*. Deze concepten komen voort uit Putnam's (2007) theorie over sociaal kapitaal. Hij onderscheidt twee vormen van sociaal kapitaal, namelijk *bonding* en *bridging*. Met *bonding* wordt verwezen naar de mate van binding tussen een groep mensen die op elkaar lijken of iets met elkaar gemeen hebben. Dit kunnen bijvoorbeeld de netwerken binnen een familie of vereniging zijn of mensen met dezelfde sociale of culturele achtergrond. Met *bridging* wordt verwezen naar de mate van binding tussen groepen die onderling van elkaar verschillen. Bij *bridging* gaat het om het overbruggend sociaal kapitaal tussen groepen met bijvoorbeeld verschillende sociale of culturele kenmerken. Door *bridging* kunnen sociale netwerken verder worden uitgebouwd. Hierdoor kan de diversiteit van het huidige sociale netwerk worden versterkt (Putnam, 2007; Magis, 2010). Volgens Putnam (2007) is diversiteit in sociale netwerken positief, omdat het zorgt voor meer tolerantie. Sociale netwerken zijn echter niet altijd positief en er wordt ook wel eens gesproken van de *dark side of social capital* (Van Deth & Zmerli, 2010). Zo kunnen sterke bindingen tussen mensen uit

dezelfde groep (hoge mate van *bonding*) ook worden gebruikt mensen uit andere groepen uit te sluiten (lage mate van *bridging*). Dit kan tot conflicten leiden tussen verschillende sociale groepen (Ungar, 2011). Een hoge mate van *bridging* en een lage mate van *bonding* kan leiden tot een dalende solidariteit en gemeenschapsgevoel (Larsen et al., 2004).

Onderzoeksmethode

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is in dit onderzoek gekozen voor een kwalitatieve casestudy. Bij kwalitatief onderzoek ligt het beschrijven, interpreteren en het verklaren van gedragingen, ervaringen en belevingen van individuen centraal (Boeije, 2009). Er is gekozen voor een kwalitatieve casestudy omdat in dit onderzoek inzicht geboden wordt hoe vrijwilligers en medewerkers van speeltuinvereniging Crooswijk meebewegen op veranderingen zoals buurtveranderingen en institutionele veranderingen. Als eerste wordt de data verzameling besproken, vervolgens wordt er ingegaan op de data analyse en ten slotte zal het contact en de privacy van de respondenten worden besproken.

Data verzameling

De data voor dit onderzoek is op verschillende manieren verkregen. Ten eerste zijn er semigestructureerde interviews (N=7) afgenomen onder de vrijwilligers en medewerker van speeltuinvereniging Crooswijk. Drie van de respondenten zitten in het bestuur, twee respondenten werken bij de speeltuin vanuit de sociale dienst en twee respondenten werken op vrijwillige basis. Van de zeven respondenten zijn vier vrouw en drie man. Leeftijden variëren tussen de 40 en 70 jaar. Van de zeven respondenten heeft één persoon een migratieachtergrond. Ook is er een semigestructureerd interview gehouden met de gebiedsnetwerker van Crooswijk.

Er is gekozen voor een semigestructureerd interview aan de hand van topiclijsten omdat een topiclijst overzicht creëert en met het gebruik van een topiclijst blijft er ook ruimte voor aanvulling vanuit de respondenten. Daarbij is het vergelijken van interviews makkelijker wanneer er gebruik gemaakt wordt van een topiclijst. De dataverzameling stopt wanneer er saturatie, ofwel verzadiging van de data plaatsvindt. In de topiclijst (zie bijlage 1) zijn de concepten uit het theoretisch kader geoperationaliseerd. Voor het interview met de gebiedsnetwerker is een apart topiclijst gemaakt (zie bijlage 2). Tijdens de interviews worden als eerste algemene vragen gesteld, zodat een goed beeld worden geschetst van de respondent en wordt er een informele sfeer gecreëerd waardoor de respondenten zich vertrouwd voelen

(Boeije, 2009). Vervolgens zullen er vragen worden gesteld aan de hand van de eerder benoemde concepten.

Naast het afnemen van interviews is er gekozen voor participerende observatie in de vorm van vrijwilligerswerk. Dit heeft plaatsgevonden in de periode van april 2019 tot begin juni 2019. In deze periode heeft de onderzoeker een aantal dagen per meegedraaid met de vrijwilligers van speeltuinvereniging Crooswijk. Bij participerende observatie neemt de onderzoeker deel aan het sociale leven van de participanten (Boeije, 2009). Hierdoor kan er een beter beeld worden gevormd van de werkzaamheden in de speeltuin, activiteiten die plaatsvinden en de gedragingen van de vrijwilligers, medewerkers en bezoekers. In dit onderzoek is de rol van participant als observant ingenomen. Bij dit type participant ligt de nadruk op het mee participeren met de vrijwilligers en medewerker van de speeltuin (Boeije, 2009; Cresswell & Poth, 2013). Tijdens de participatie in de speeltuin heeft de onderzoeker meegeholpen bij de werkzaamheden van de vrijwilligers en medewerker, zoals het draaien van buffetdiensten (kantine dienst), het verkopen van entreekaarten en het toezichthouden op de kinderen in de speeltuin.

Ook zijn er informele gesprekken gehouden met vrijwilligers, medewerker en bezoekers van de speeltuin. Van de observaties en informele gesprekken zijn veldnotities gemaakt die zijn bijgehouden in een notitieboek. Dit kunnen losse woorden, maar ook volledige zinnen zijn die bepaalde situaties, gedragingen en gebeurtenissen schetsen (Boeije, 2009; Creswell & Poth, 2013). Ook de gedachten van de onderzoeker zijn in dit notitieboek bijgehouden. Het maken van aantekeningen over de gedragingen en interacties die vrijwilligers, medewerker en bezoekers hebben leveren relevante informatie op, omdat deze plaatsvinden in een informele setting. Bepaalde belangrijke thema's die eerder niet beantwoord zijn in de semigestructureerde interviews, kunnen dan mogelijk wel worden beantwoord, omdat in een informele setting de respondenten zich meer op hun gemak zullen voelen (Creswell & Poth, 2013).

Ten slotte is er gebruik gemaakt van beleidsdocumenten om meer kennis te vergaren over de wijkcontext en uitdagingen die in de wijk liggen. Verder is buurtmonitor Crooswijk gebruikt om de statistieken van de wijk te analyseren. Deze statistieken zijn bijgehouden door Gemeente Rotterdam. Deze statistieken beginnen vanaf 1992 en gaan door tot 2019.

Data analyse

Zowel de interviews als de veldnotities zijn getranscribeerd. De transcripten die hieruit voortkomen zijn geanalyseerd door middel van open, axiaal en selectief coderen. Bij coderen worden de antwoorden van de respondenten onderverdeeld in relevante thema's die vervolgens

kunnen worden geanalyseerd (Creswell & Poth, 2018). Door de informatie op te delen in verschillende thema's ontstaat een overzicht met alle relevante informatie. Voorafgaand het codeerproces is een codeboek opgesteld, waarin verschillende belangrijke codes zijn opgenomen die als leidraad dienen tijdens het proces van coderen. Voor het verwerken van de data is gebruik gemaakt van het programma Atlas.ti.

Validiteit en betrouwbaarheid

Om de interne validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten is gebruik gemaakt van meerdere databronnen en onderzoeksmethoden, ofwel triangulatie (Boeije, 2009). Het gebruik van meerdere databronnen en onderzoeksmethoden zorgt voor een completer beeld van de context omdat het onderzoek vanuit verschillende perspectieven wordt belicht. Tijdens het onderzoek is het belangrijk dat de onderzoeker zoveel mogelijk afstand probeert te nemen van de eigen interpretaties en vooroordelen (Boeije, 2009). Dit wordt gedaan door de resultaten met medestudenten van de Veldacademie te bespreken. Door onduidelijkheden te bespreken met onafhankelijke onderzoekers kan tunnelvisie en de subjectieve mening van de onderzoeker worden geminimaliseerd. Om de validiteit van het onderzoek te waarborgen zijn tijdens het beschrijven van de resultaten citaten van de respondenten gebruikt.

Contact en ethiek

Respondenten zijn via de voorzitter gevraagd of door de onderzoeker persoonlijk benaderd. Voor het afnemen van de semigestructureerde interviews is de respondenten vermeld dat alle gegevens worden gebruikt voor een wetenschappelijk onderzoek en dat de gegevens en resultaten die zijn verkregen anoniem worden verwerkt. Namen en andere privacy gevoelige beschrijvingen waaruit de identiteit van de respondenten kan worden achterhaald zijn veranderd. Voorafgaand de interviews is aan de respondenten gevraagd of zij akkoord gaan met het maken van geluidopnames en het anoniem verwerken van de data. Voor verdere informatie over de waarborging van de gegevens en resultaten van dit onderzoek wordt verwezen naar de *informed consent* de bijlage (zie bijlage 4) van dit onderzoek is bijgevoegd.

Resultaten

Stressoren

Toename etnische diversiteit

Hierin is te zien dat tussen 1992 en 2019 het aantal inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond in Crooswijk is gestegen. Dit geldt vooral voor de gebieden Rubroek en oud-Crooswijk. Het aandeel inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond in Rubroek is gestegen van 17 procent in 1992, naar 42 procent in 2019. Voor oud-Crooswijk geldt een stijging van 40 procent in 1992, naar 59 procent in 2019 en in nieuw-Crooswijk is er een stijging zichtbaar van inwoners met een niet-westerse migratieachtergrond van 35 procent in 1992 naar 41 procent in 2019. Vooral het aandeel Turkse en Marokkaanse huishoudens in de wijk is gestegen (Buurtmonitor Rotterdam, 2019).

Vervolgens is gekeken naar de bezoeker samenstelling van de speeltuin. Vanuit observaties blijkt dat veel bezoekers een niet-westerse migratieachtergrond hebben. Ook tijdens het interview met de penningmeester blijkt het grootste deel van de bezoekers een niet-westerse migratieachtergrond heeft. Wanneer er vervolgens gekeken wordt naar de samenstelling van de vrijwilligers blijkt dat het overgrote deel van de vrijwilligers geen migratieachtergrond heeft.

Gentrificatie

Een tweede buurtverandering waar de vrijwilligers en medewerker van speeltuinvereniging Crooswijk mee te maken hebben is het toenemend aantal mensen uit de middenklasse en de afname van mensen uit de arbeidersklasse, ofwel gentrificatie. Van oudsher is Crooswijk een arbeiderswijk met een relatief hoog aantal sociale huurwoningen waardoor de wijk vroeger vooral bewoond werd door huishoudens uit de arbeidersklasse. De wijk kent veel sociale problematieken zoals criminaliteit en armoede, heeft een laag wijkprofiel en is het de armste wijk van Nederland komt naar voren. Om zowel de economische als sociale groei van de wijk te bevorderen is de gemeente Rotterdam begonnen met het toepassen van het beleidsprogramma ‘Sterke Schouders’. Hiermee stimuleert de overheid kansrijke gezinnen om in een kansarme wijk te gaan wonen door het huidige woningvoorraad aantrekkelijker te maken voor deze groep (Gemeente Rotterdam, 2017) Om dit te kunnen realiseren is de gemeente bezig met het vernieuwen van de woningvoorraad door woningen te slopen, herbouwen of bestaande woningen te renoveren. Hoewel dit voornamelijk geldt voor Nieuw-Crooswijk, is ook in Oud-Crooswijk sprake van gentrificatie. De nieuwe of gerenoveerde woningen zijn onbetaalbaar geworden voor de oude bewoners waardoor deze groep mensen, soms vrijwillig, soms

noodgedwongen verhuizen naar omliggende wijken in Rotterdam die betaalbare woningen aanbieden.

“ Er zijn misschien nog vijf of zes mensen die ik ken die hier in Crooswijk wonen, de rest is vetrokken. Huizen zijn hier veel te duur geworden voor de gewone Crooswijker. Er zijn alleen nog maar koophuizen te vinden die te duur zijn. Iedereen die weg kan is weg. ”

De gentrificatie van de wijk heeft op twee manieren invloed op speeltuinvereniging Crooswijk. Ten eerste wonen de meeste vrijwilligers en medewerker niet (meer) in de wijk. Een deel van de vrijwilligers en medewerkers komt oorspronkelijk uit Crooswijk, maar is in de loop van de tijd verhuisd naar omliggende wijken. Dit komt onder andere door de gentrificatie van de wijk, maar dit geldt niet voor iedereen. Ten tweede heeft de gentrificatie van de wijk gezorgd voor een afname van bezoekers. De oorspronkelijke bewoners hebben de wijk verlaten en komen daardoor niet meer met regelmaat naar de speeltuin. Volgens het bestuur is het ledenaantal hierdoor drastisch afgenomen.

“ Ja, we zijn natuurlijk een hoop leden kwijtgeraakt. Ja tuurlijk, 2000 woningen die daar waren. We hadden een ledenbestand van dik 500, 600 gezinnen. En die is nu afgezaakt ”.

Volgens de respondenten is de afname van leden nu langzaam aan het bijtrekken en zien zij steeds vaker dat de nieuwe bewoners, door de respondenten ook wel ‘yuppen’, ‘wijndrinkers’ of ‘bakfietsers’ genoemd, de speeltuin ook bezoeken.

Wet- en regelgeving

Ook beleidsmatige veranderingen hebben invloed op speeltuinvereniging Crooswijk. Zoals eerder vermeld wordt in Rotterdam sinds 2018 een tegenprestatie verwacht van mensen die gebruik maken het sociale bijstandsbeleid, zoals het doen van vrijwilligerswerk (Gemeente Rotterdam, 2017). Deze verandering in de wet- en regelgeving heeft gezorgd voor een toename van ‘verplichte vrijwilligers’ bij verenigingen en organisaties (Gemeente Rotterdam, 2017).

De komst van deze verplichte vrijwilligers is ook zichtbaar bij speeltuinvereniging Crooswijk en komt mede door het afnemend aantal reguliere vrijwilligers. Volgens de respondenten zijn veel vrijwilligers gestopt door ouderdom of omdat zij geen voldoening meer ervaarden in hun werk. Ook de gentrificatie van de wijk heeft volgens de respondenten invloed gehad op het afnemend aantal reguliere vrijwilligers.

“Mensen zijn weggebleven als vrijwilligers. Je had natuurlijk allemaal aanhang erbij en dat is ook allemaal weg en dat is zonde hoor. Vroeger was het veel drukker dan nu.”

De afname van vrijwilligerswerk in verenigingen is een landelijke ontwikkeling die zich niet enkel behoudt tot speeltuinverenigingen. Volgens het CBS is er een lichte daling te zien van vrijwilligers die zich inzetten voor de wijk of buurt. In 2017 deed 4.7 procent van de Nederlandse bevolking ouder dan 15 jaar vrijwilligerswerk gerelateerd aan wijk of buurtactiviteiten, 0.5 procent minder dan in 2012 (CBS, 2018). Het werven van nieuwe reguliere vrijwilligers wordt door de respondenten als lastig ervaren omdat er weinig interesse is bij mensen om vrijwilliger te worden. Momenteel proberen enkele vrijwilligers door mond-tot-mond reclame in het eigen netwerk nieuwe reguliere vrijwilligers te werven, maar omdat zij hier pas net mee gestart zijn kan niet worden verteld of het succesvol is.

Door een beleidsmatige verandering zoals het invoeren van de tegenprestatie kunnen verenigingen zoals speeltuinvereniging Crooswijk dit tekort aan reguliere vrijwilligers opvullen. Op het moment van het onderzoek zijn er vijf mensen werkzaam vanuit de sociale dienst. Twee van de vijf mensen deden al vrijwilligerswerk bij de speeltuin voordat zij verplicht werden gesteld door de gemeente om een tegenprestatie te verrichten. Enkele vrijwilligers geven aan dat het aannemen van mensen vanuit de sociale dienst in de toekomst mogelijk een voorwaarde wordt om als vereniging te blijven bestaan omdat het werven van vrijwilligers steeds lastiger wordt. Deze verandering heeft volgens de respondenten wel een keerzijde. Zo is de dynamiek binnen de speeltuin veranderd door de intrede van de verplichte vrijwilligers. Degene die werken omdat zij daartoe tot verplicht worden hebben een andere motivatie dan degene die het doen omdat zij het leuk vinden.

“Vrijwilligers, je moet altijd iemand hebben die het graag wilt. Het is zo moeilijk om mensen te verplichten om iets te doen. Dan gaat het niet vanzelf.”

Sociale netwerken

In deze paragraaf zullen de sociale netwerken van speeltuinvereniging Crooswijk worden beschreven. Als eerste wordt kort toegelicht wie de vrijwilligers van de speeltuin zijn, vervolgens worden de bindingen tussen de vrijwilligers onderling besproken en tenslotte komen de bindingen tussen de vrijwilligers en de bezoekers aan bod.

Het team van speeltuinvereniging Crooswijk

Het team van speeltuinvereniging Crooswijk bestaat totaal uit ongeveer vijftien personen, waarvan één medewerker. De medewerker is aangesteld vanuit het Buurt en Speeltuin-netwerk (BSW). Het BSW Dit is een overkoepelende organisatie die toezichthouders inzet op de Rotterdamse speeltuinverenigingen. De vrijwilligers werken op vaste dagen of op oproepbasis. Het bestuur van de speeltuin bestaat uit zes personen, bestaande uit de voorzitter, penningmeester, secretaris, toezichthouder en twee algemeen bestuursleden. De voorzitter is gepensioneerd en elke dag aanwezig. Zowel de penningmeester en de secretaris werken fulltime naast het vrijwilligerswerk. Zij zijn vaak een tot twee dagen per week aanwezig. De medewerker is tevens de toezichthouder van de speeltuin en is van maandag tot en met vrijdag aanwezig. De taak van toezichthouder wordt in het weekend door de aanwezige vrijwilligers opgepakt. De algemene bestuursleden zijn aanwezig wanneer zij daar de tijd voor hebben.

Er zijn twee type vrijwilligers op de speeltuin, namelijk de verplichte vrijwilligers en de reguliere vrijwilligers. De laatste groep kan in twee categorieën worden verdeeld. Het ene deel van deze groep, de ‘oude kern’, zet zich in voor de speeltuin omdat zij iets willen betekenen voor de buurt en omdat de vereniging deel is van hun sociale leven. Buiten de speeltuin om staan zij ook met elkaar in contact bijvoorbeeld via familiebanden. De overige vrijwilligers spreekt elkaar alleen binnen de hekken van de speeltuin. Deze personen doen vrijwilligerswerk om ‘iets voor handen’ te hebben en voor het opdoen van sociale contacten. Voor de meeste vrijwilligers geldt dat zij in dit werk zijn gerold. Veel van de huidige vrijwilligers hebben namelijk familieleden of vrienden die ooit ook vrijwilligerswerk hebben verricht bij de speeltuin of lid waren.

De oude kern

De oude kern bestaat uit zes personen die vanuit persoonlijke en maatschappelijke beweegredenen bij de speeltuin werkzaam. Zij zijn grotendeels verantwoordelijk voor het uitvoeren van organisatorische taken zoals het bijhouden van administratie en het organiseren en uitvoeren van activiteiten. De banden met de rest van de vrijwilligers is volgens hun goed. Uit observaties blijkt dat de oude kern vaak een gesprek aangaat met een van de andere vrijwilligers. De onderlinge banden in de oude kern zijn sterk, mede door de aanwezige familiebanden. Deze groep heeft veel voor elkaar over en helpen elkaar indien nodig.

“De vrijwilligers, heb ik maar weinig band mee, zijn er maar een paar. Respondent 3 en Respondent 6 zijn alles voor mij. Als die iets vragen, hulp nodig dan ben ik er. Dan doe ik het gewoon, dan sta ik gewoon klaar voor ze.”

Een aantal andere vrijwilligers is nauw verbonden met de oude kern. Wat hen bind is het verleden. Zoals een groot deel van de oude kern zijn deze vrijwilligers geboren en opgegroeid in Crooswijk en komen zij vanaf jongs af aan in de speeltuin. Hun familieleden waren vroeger ook vrijwilliger en/of lid van de speeltuin. Zij delen een gezamenlijk verleden bij de speeltuinvereniging en een deel van hun sociale leven vindt hier plaats. Vanuit de interviews, gesprekken en observaties met de vrijwilligers lijken zij sterk verbonden te zijn met de speeltuin en de wijk. Zo spreekt men met regelmaat over ‘wij Crooswijkers’ en zijn zij goed op de hoogte van wat er speelt in de wijk. Het aantal uur dat vrijwilligers per week werken en de tijd dat men al vrijwilliger is lijkt vanuit de observaties en gesprekken geen belangrijke indicatie te zijn voor een sterke binding. Zo zijn er vrijwilligers die alleen op oproepbasis werken, maar is er een sterke binding met de vrijwilligers, omdat zij tot familie of vriendenkring behoren. De respondenten zelf geven dat dit wel een belangrijke indicatie is voor binding.

Overige vrijwilligers

Het contact tussen de overige vrijwilligers en de rest van de vrijwilligers is in hun eigen woorden oppervlakkig.

“We zien elkaar niet dagelijks. Iedereen heeft een dag dat ze hier aan het werk zijn. Dus er wordt gepraat over hoe gaat het en zijn er nog dingen veranderd of wat dan ook. Dus met de vrijwilligers zelf gewoon een klein gesprek. Maar niet bij elkaar op de koffie. Dat hoeft voor mij ook weer niet. Daar heb ik geen behoefte aan.”

Verplichte vrijwilligers

De vrijwilligers die vanuit de sociale dienst werkzaam zijn lijken in het algemeen minder binding te hebben met de vrijwilligers die hier vaak al een groot deel van hun leven lopen. Dit komt naar voren in een gesprek dat ik met twee vrijwilligers heb gevoerd, waarin beide aangaven verplichte vrijwilligers alleen van gezicht te kennen. Uit observaties blijkt dat het moeilijker is om met de mensen van de sociale dienst in contact te komen, houden zij zich vaker afzijdig in gesprekken en zijn zij minder zichtbaar op de speeltuin. Uit een gesprek met een

bestuurslid kwam naar voren dat de verplichte vrijwilligers het liefst alleen werken, omdat zij slecht in groepen werken of wegens persoonlijke redenen liever alleen werken. Ten slotte is de inzet van deze groep verschillend met degenen die op vrijwillige basis werken. De personen van de sociale dienst zijn volgens de oude kern minder betrokken en gemotiveerd omdat zij aanwezig moeten zijn. Volgens een bestuurslid moeten deze mensen gericht worden aangestuurd en zullen zij minder snel initiatief tonen, wat soms tot irritatie leidt bij de reguliere vrijwilligers omdat deze dan het gevoel krijgen alles zelf te moeten doen.

“Die we nu hebben, daar vind ik er maar een paar die het wel willen. Af en toe denk ik zelf van kom op met je energie en begin eraan! En dan zitten er ook een paar bij die denken van ik moet maar, dan doen we het maar.”.

Dit lijkt niet op te gaan voor twee van de vijf personen. Zij liepen al bij de speeltuin als vrijwilliger voordat het doen van een tegenprestatie in ruil voor een uitkering verplicht werd gesteld door de gemeente.

Onderlinge spanningen en veranderende dynamiek vrijwilligers

De vrijwilligers en de medewerker geven aan dat er onderling soms irritaties en spanningen zijn. Deze spanningen zijn volgens hen vooral gerelateerd aan de inzet en wederkerigheid. Men is teveel bezig met wat anderen doen of juist niet doen wat resulteert tot irritaties. Ook uit de observaties komt dit thema terug. Daarnaast komt naar voren dat binnen het team regelmatig over elkaar gepraat wordt. Tijdens een gesprek met een bezoeker die vroeger ook vrijwilliger is geweest is dit ook een reden dat zij is weggaan.

Over de onderlinge sfeer tussen de vrijwilligers zijn de meningen verdeeld. Verschillende respondenten geven aan dat de sfeer onderling goed is, terwijl vooral de oude kern stelt dat de onderlinge dynamiek is veranderd. Dit komt volgens hen doordat de binding tussen de vrijwilligers is afgenomen. Vroeger had men ook buiten de speeltuin contact met elkaar, dat is nu minder. Zo werden er dagjes uit georganiseerd en ging men met elkaar op vakantie. Tijdens een informeel gesprek met een bezoeker die vroeger ook vrijwilligerswerk deed bij de speeltuin komen bovenstaande thema's ook naar voren. Waar het vroeger een speeltuinfamilie was is dit nu verdwenen zo stelt deze bezoeker. Volgens de oude kern is de mentaliteit van de gemiddelde vrijwilliger veranderd. Deels komt dit volgens hen voort uit de toename van vrijwilligers uit de sociale dienst. Men heeft minder voor elkaar over, gebrek aan interesse in de speeltuinvereniging en eigenbelang worden als oorzaken gegeven.

“ Vrijwilligers is dus steeds moeilijker om eraan te komen. Echte vrijwilligers. En je hebt de oplossing om mensen vanuit de sociale dienst, om die hier te laten werken. Maar je krijgt inderdaad wel verschil tussen de mentaliteit inzet van ze. En hoe zal dat in de toekomst gaan?”

De respondenten verwachten dan ook niet dat die sterke bindingen tussen vrijwilligers zoals deze vroeger waren ooit nog terug zullen komen, omdat de wijk en daarom ook de speeltuin is veranderd. Hiermee bedoelt men dat de oude arbeiderscultuur die Crooswijk in het verleden typeerde niet meer terugkomt. Uit de interviews en gesprekken lijkt dit thema van nostalgie bij meerdere vrijwilligers te spelen. Volgens het bestuur mogen ze echter niet klagen. Vrijwilligerswerk blijft vrijwillig en is alle hulp welkom.

Sociale binding tussen de vrijwilligers en bezoekers

De wijk kent inwoners met verschillende socio-economische kenmerken en migratie achtergronden. Ook de vrijwilligers en medewerkers zien deze verandering terugkomen in de speeltuin. Hieronder worden de bindingen beschreven tussen de vrijwilligers en de verschillende soorten groepen bezoekers.

De oorspronkelijke bewoners

Mede door de gentrificatie van de wijk zijn de oorspronkelijke bewoners als bezoekers afgenomen. Toch lijkt de binding met deze groep bezoekers het sterkst. Uit de interviews, gesprekken en observaties komt naar voren dat vrijwilligers en deze groep bezoekers elkaar vaak bij naam kennen en worden onderling veel praatjes gemaakt. Deze gesprekken kunnen gaan over de (klein)kinderen, maar ook meer persoonlijke verhalen worden aan elkaar verteld. De vrijwilligers geven aan dat zij de bezoekers al jaren kennen. De oorspronkelijke bewoners komen vaak al heel hun leven op de speeltuin en hebben familieleden of vrienden die vrijwilligerswerk bij de speeltuin hebben verricht of nog steeds doen. Voor deze groep dient de speeltuin als ontmoetingsplek waar ouders bijpraten terwijl de (klein)kinderen buiten spelen.

Deze functie als ontmoetingsplek is ook terug te zien in de activiteiten die worden georganiseerd in het clubhuis, zoals de naaclub, line dancing, een kookclub, gymnastiek, kaarten en bingoavonden. De activiteiten worden voornamelijk bezocht door deze groep bezoekers en de bindingen zijn volgens de vrijwilligers sterk. Zo is elke woensdagochtend de naaclub druk bezig met het maken van nieuwe creaties. De club is aan het krimpen, zo zijn

sommige dames slecht ter been of overleden. De groep bestaat uit een aantal oudere dames die al jaren vriendinnen zijn en zitten daarom niet te wachten op nieuwe mensen. In tegenstelling tot de andere activiteiten kent de maandelijkse terugkerende bingoavond ook mensen vanuit de omliggende wijken. Volgens de vrijwilligers zijn het mensen zonder migratieachtergrond die de bingo bezoeken en zijn het meestal vrienden of familie van bezoekers die uit Crooswijk komen. Hoewel de binding tussen de bezoekers van eenzelfde activiteit als sterk wordt beschreven door de respondenten, geeft men aan dat er geen nieuwe overbruggende bindingen ontstaan tussen de verschillende activiteiten.

Ook de oorspronkelijke bewoners die niet meer in de wijk wonen komen volgens de vrijwilligers vooral in de zomer nog wel eens langs. Ondanks het vertrekken van veel oud-Crooswijkers lijkt er toch nog een binding zichtbaar te zijn met deze groep. Zo organiseert de speeltuin bij jubileumjaren reünies op de speeltuin waar oud-Crooswijkers uit heel Nederland op af komen.

“Daar kwamen al die Oud-Crooswijkers kwamen hierzo. En je ziet ze met karretjes en krukjes en weet ik veel wat en stokken. Maar ze komen wel. Dat is juist het leukste. Een van die vrouwen, die woont helemaal in Groningen.”

De nieuwe bewoners (yuppen)

Door de gentrificatie van de wijk zijn er de afgelopen jaren steeds meer nieuwe bewoners in de wijk komen wonen. Vanuit verschillende interviews met de gebiedsnetwerker en vrijwilligers komt naar voren dat het integratieproces van de nieuwe bewoners tijd nodig heeft. De meeste wonen pas een jaar of twee in de wijk en hebben eerst tijd nodig om te settelen. De meeste respondenten geven aan dat de nieuwe bewoners, door hen ook wel yuppen genoemd, de speeltuin langzaam maar zeker steeds vaker bezoeken. De vrijwilligers kijken positief naar deze groep bezoekers, omdat zij in het algemeen makkelijk in omgang zijn en zich houden aan het speeltuinbeleid. Het contact met deze nieuwe bewoners wordt door de respondenten omschreven als goed, maar oppervlakkig. De binding met deze groep bezoekers is volgens de respondenten dan ook niet sterk. Het contact met deze mensen behoudt zich tot een goedendag en soms een klein gesprek, bijvoorbeeld over de kinderen en vragen of geven van opmerkingen over de speeltuin. Dit thema komt ook naar voren uit de observaties. Daarnaast bezoeken deze mensen de speeltuin minder vaak. Verschillende respondenten geven aan dat lastiger is om met deze groep in contact te komen, omdat zij een stuk terughoudender zijn dan bijvoorbeeld de

oorspronkelijke bewoners. Ze maken minder praatjes met elkaar en komen alleen om de speeltuin te bezoeken.

“Ja, ze zijn anders dan de echte Crooswijkers, want die zijn gewoon recht voor z'n raap met alles, die gooien er alles uit. Die hebben geen blad voor hun mond. En hun houden hun eigen nogal in.”

Mensen met een niet-westerse migratieachtergrond

Crooswijk heeft al een aantal decennia te maken een toenemende etnische diversiteit. Volgens de vrijwilligers en medewerker van de speeltuin is Crooswijk al lang etnisch divers en zijn ze niet anders gewend dan dat er mensen met verschillende migratieachtergronden naar de speeltuin komen. Het contact met deze bezoekers gaat volgens de respondenten in het algemeen goed, maar blijft net zoals het contact met de nieuwe bewoners (yuppen) meestal oppervlakkig. Uit observaties blijkt dat gesprekken meestal bestaan uit formele vragen of opmerkingen over de speeltuin. De binding tussen de vrijwilligers en deze groep lijkt vanuit de interviews, gesprekken en observaties zwak te zijn. Vanuit de gesprekken komt naar voren dat deze binding nooit sterk is geweest en dat iedereen langs elkaar leeft. Men herkent elkaar wel, maar kent elkaar meestal niet.

“Ja want die zijn natuurlijk wat meer terughoudend tegenover ons. Wij weten tegen wie we wat kunnen zeggen. Maar die mensen die durven dat niet. Ze durven bijna niet te vragen van goh ik ken jou hiervan. Ze vertellen gewoon niet zo veel over zichzelf, waar ze vandaan komen. En dat legt bij ons Nederlanders of Rotterdammers gewoon voor je mondje en je komt er mee.”

Net zoals bij de nieuwe bewoners komt deze groep bezoekers vooral om gebruik te maken de speeltuin en komen zij niet naar de activiteiten die worden georganiseerd. Uit observaties blijkt dat het contact met sommige van deze mensen wel wat sterker is. Tijdens een gesprek met een vrijwilliger heeft dit te maken hoe vaak deze bezoekers komen. Sommige komen al jaren op de speeltuin en horen volgens hen bij het meubilair.

Meebewegen op veranderingen

Vanuit de interviews, gesprekken en observaties lijkt de speeltuin niet actief mee te bewegen met de buurtveranderingen. Op de vraag hoe zij deze mensen willen betrekken, wordt door de

respondenten geantwoord dat zij hier geen concrete plannen voor hebben. De speeltuin maakt regelmatig reclame door het inzetten van bijvoorbeeld social media of door met flyers in de wijk rond te gaan. Zo richt men zich niet specifiek op het betrekken van bezoekers met verschillende socio-economische kenmerken en migratieachtergronden. Maar de vraag is wat voor mechanismes hierachter verscholen liggen. Vanuit de literatuur komt naar voren dat een groep verschillende strategieën in kan zetten om de huidige positie te behouden of te versterken. Bij speeltuinvereniging Crooswijk komen de strategieën lokaal uitsluiten en lokaal vergroten naar voren.

Heersende vooroordelen

Zoals eerder besproken is de mate van binding tussen de vrijwilligers en de mensen met een niet-westerse migratieachtergrond en de nieuwe bewoners (yuppen) zwak. Het contact is oppervlakkig en de speeltuin neemt geen actie tot het specifiek betrekken van deze groepen mensen bij de activiteiten. Volgens de respondenten hebben deze mensen geen interesse in de speeltuin en hebben zij andere normen, waarden en levensstijlen die niet aansluiten.

“Nee die houden daar niet van. Of ze mogen het niet vanwege hun culturele achtergronden ofzo. Het zijn Nederlandse mensen die komen.”

“De yuppen hebben in principe geen kinderen. Want het zijn allemaal carrière mensen. Ik zie het bij mijn dochter en mijn schoonzoon die studeren, ze hebben een goede baan en ze wachten zo lang mogelijk met kinderen. En dat is met hun ook. “

In de bovenstaande citaten wordt een mening of gedachte van een persoon gegeneraliseerd over een groep mensen waardoor een vooroordeel ontstaat. Aan de hand van de interviews en gesprekken met de vrijwilligers en medewerker komt naar voren dat deze meningen en gedachten worden gebruikt als legitimatie om deze groepen mensen niet te betrekken bij de activiteiten wat leidt tot uitsluiting.

Uitsluiting door het inzetten van beleid

Een tweede bevinding vanuit de interviews, gesprekken en observaties is het strenge speeltuinbeleid. Verschillende vrijwilligers geven zelf aan dat de speeltuin een van de meest strenge speeltuinen van Rotterdam is. Om de speeltuin te betreden dient eerst entree betaald te worden. Daarnaast mogen bezoekers zelf geen eten en drinken mee het terrein op nemen.

Tijdens een interview met een van de bestuursleden blijkt de speeltuin dit beleid te hebben aangescherpt door zij vroeger veel overlast hadden van ongedierte door vervuiling van het terrein door bezoekers.

“Nou vroeger was het allemaal gratis. Dat trekt verschillende culturen en de speeltuin werd heel erg rommelig achtergelaten door de mensen. Ze nemen van alles mee als er geen controle is. Dan nemen ze eten mee en dan gaan ze overal zonnepitten eten, maar ze ruimen het zelf niet op. En nu vraag je entree en dan willen sommige mensen niet betalen. Willen ze niet betalen dan komen ze niet binnen. Een strenger beleid, je mag dat niet doen, dat niet doen. Kijk nu maar de speeltuin. Deze wordt regelmatig netjes onderhouden. Het is vrij schoon, mooie speeltuin. Dus dat moeten we blijven houden vind ik. En dat is het voordeel van dat ze moeten betalen.”

Vanuit bovenstaande citaat lijkt naar voren te komen dat de vrijwilligers een vorm van uitsluiting gebruiken. Door het aanscherpen van het speeltuinbeleid kunnen eigen normen en waarden worden behouden en worden mensen die hiervan afwijken niet toegelaten. Op deze manier kunnen de vrijwilligers en medewerker hun ‘Crooswijkse’ cultuur beschermen.

Vergroten van het team

Vanuit de interviews komt naar voren dat de speeltuin meebeweegt op deze institutionele verandering. De reden dat de speeltuin meebeweegt lijkt een noodzaak te zijn. Volgens de respondenten kwamen zij als vereniging onder druk te staan door het afnemende aantal reguliere vrijwilligers waardoor zij genoodzaakt om hiervoor een oplossing te bedenken om als vereniging nog een toekomstperspectief te hebben. Door het inzetten van verplichte vrijwilligers kunnen zij hun positie als speeltuin versterken.

“Ja je hebt natuurlijk de mensen met een uitkering van de sociale dienst. Heb je natuurlijk dat ze een soort van tegenprestatie moeten doen voor een uitkering. Ja, dat is de enige gok die je eigenlijk moet of kan doen.”

Hierbij is wel de vraag in hoeverre deze strategie ook daadwerkelijk versterkend is. Volgens de respondenten heeft deze ontwikkeling de binding tussen de vrijwilligers namelijk veranderd.

Conclusie

De vrijwilligers en medewerkers van speeltuinvereniging Crooswijk hebben te maken met drie veranderingen, namelijk een toename van etnische diversiteit, gentrificatie en een veranderingen in de wet-en-regelgeving van het sociale uitkeringsstelsel. Volgens de respondenten is Crooswijk etnisch divers, wat ook te zien is in de data verkregen van de buurtmonitor (Gemeente Rotterdam, 2019). De toenemende gentrificatie in de wijk heeft volgens de respondenten geresulteerd in een dalend aantal leden omdat deze mensen zijn verhuisd naar omliggende wijken. Daarnaast heeft ook een deel van de vrijwilligers de wijk verlaten. Tenslotte heeft de verandering in het sociale uitkeringsbeleid gezorgd dat de samenstelling van vrijwilligers is veranderd en daardoor ook de onderlinge dynamiek.

De bovenstaande veranderingen zorgen voor een komst van nieuwe groepen gebruikers van de speeltuin waardoor nieuwe bindingen ontstaan tussen deze groepen gebruikers. Binnen de speeltuin zijn verschillende sociale netwerken onderzocht. Ten eerste de binding tussen vrijwilligers en medewerker onderling en vervolgens de binding tussen de vrijwilligers en medewerker enerzijds en de bezoekers anderzijds. De speeltuin trekt bezoekers aan met verschillende socio-economische kenmerken en migratieachtergronden, maar het contact tussen deze groepen en de vrijwilligers en medewerker blijft in het algemeen oppervlakkig. Daarnaast ontstaan er geen nieuwe overbruggende netwerken waardoor er geen sprake is van *bridging*. Dit geldt ook voor de activiteiten. Volgens Putnam (2007) refereert *bridging* naar het contact tussen groepen met verschillende kenmerken. Het contact tussen de oorspronkelijke bewoners en de vrijwilligers en medewerker is daarentegen sterker. Hier is wel sprake van een sterke mate van *bonding*. Vooral de emotionele en sociale binding die deze mensen hebben met de wijk en de buurtbewoners lijkt een belangrijke indicator te zijn. Wel neemt het aantal bezoekers die oorspronkelijk uit Crooswijk komen af. Volgens de vrijwilligers kan dit worden verklaard doordat het aandeel oorspronkelijke bewoners afneemt als bezoeker door de gentrificatie. De activiteiten worden door deze groep bezoekers bezocht en er is een sterke mate van *bonding* te herkennen.

Ook de sociale netwerken tussen de vrijwilligers onderling zijn onderzocht. Een deel van de vrijwilligers beschrijft de onderlinge relaties als goed, maar het contact blijft binnen de hekken van de speeltuin. Met name de oude kern geeft aan dat de dynamiek onderling is veranderd. Vrijwilligers hebben minder voor elkaar over en er is minder interesse in de speeltuin en elkaar. Mensen doen vrijwilligerswerk vanuit verschillende beweegredenen. Sommige mensen werken verplicht en andere mensen enkel voor hun eigen sociale contacten.

Dit kan onderling tot irritaties en spanningen leiden. Volgens Larsen et al. (2004) komt dit doordat het gemeenschapsgevoel en de solidariteit onder mensen daalt wanneer er sprake is van een lage mate van *bonding*. Wel is er sprake van een sterke mate van *bonding* tussen de vrijwilligers uit de oude kern. Tevens zijn er ook enkele vrijwilligers die geboren en getogen zijn in Crooswijk en waarvan de familie in het verleden werkzaam was bij de speeltuin. Dit gezamenlijk sociaal verleden lijkt ook een belangrijke indicator te zijn voor de mate van *bonding* tussen vrijwilligers.

De vrijwilligers en medewerker bewegen niet mee met de buurtveranderingen. Een veranderende bevolkingssamenstelling kan invloed hebben op het veerkrachtig handelen van een gemeenschap doordat er onderlinge spanningen ontstaan tussen de gevestigden en buitenstaanders (Elias, 1965). Door de komst van mensen met een niet-westerse migratieachtergrond een aantal decennia geleden en nu de komst van de nieuwe bewoners (yuppen) heeft de speeltuin te maken met ‘buitenstaanders’ wat botst. Dit blijkt uit een strategie die door de speeltuin wordt ingezet, namelijk uitsluiting door beleid. Daarnaast zijn de vrijwilligers en medewerker niet actief bezig met het organiseren van activiteiten om meer *bridging* tussen de verschillende groepen te stimuleren. Op de vraag waarom de vrijwilligers en medewerker dit niet doen komt naar voren dat de nieuwe bewoners (yuppen) en mensen met een niet-westerse migratieachtergrond dit niet willen. Hier is sprake van overheersende vooroordelen met uitsluiting als gevolg. Door het generaliseren van een mening of gedachte legitimeren zij hun keuze om deze groepen mensen niet te betrekken. De speeltuin beweegt wel mee met het veranderende sociale uitkeringsbeleid. Op het moment zijn vijf mensen werkzaam die een tegenprestatie leveren in ruil voor een uitkering. Door de afname van reguliere vrijwilligers is de vereniging genooddaakt om met oplossingen te komen om dit tekort op te vullen. Het meebewegen van de speeltuin op deze verandering komt daarom vanuit noodzaak.

Concluderend, speeltuinvereniging Crooswijk heeft te maken heeft met een toenemende etnische diversiteit, gentrificatie en een verandering in de wet-en-regelgeving waardoor de speeltuin met een veranderende gebruikerssamenstelling te maken heeft. Hoewel de eerste verwachting was dat speeltuinvereniging Crooswijk haar sociale en politieke hulpbronnen zou inzetten om te reageren op deze veranderingen bleek dit tijdens het veldwerk niet zo te zijn. De vrijwilligers en medewerker lijken eerder een passieve of zelfs terugtrekkende houding aan te nemen. De speeltuin verandert niet echt mee, maar lijken zich juist vast te willen houden aan hoe het is of hoe het was, zoals vroeger. Hierdoor zetten zij strategieën in die ervoor zorgen dat zij hun positie als gevestigden kunnen blijven behouden. Om als initiatief te blijven

voortbestaan zal de speeltuin moeten leren om veerkrachtig te handelen door actief te reageren op de veranderingen waarmee zij te maken krijgen.

Discussie

In deze discussie wordt gereflecteerd op het onderzoek en het onderzoeksproces. Als eerste wordt besproken of de resultaten aansluiten op de verwachtingen die vanuit de literatuur naar voren komen. Vervolgens worden de beperkingen van dit onderzoek toegelicht en ten slotte wordt er ingegaan op mogelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

De concepten die besproken zijn in het theoretisch kader komen deels terug in het onderzoek, maar sluiten niet volledig aan op mijn bevindingen. Zo blijkt de *bonding* en *bridging* theorie van Putnam (2007) niet zo zwart-wit te zijn zoals hij het in zijn onderzoek presenteert. Binnen een gemeenschap zoals de speeltuin zijn verschillende sociale netwerken te bekennen die allemaal hun eigen mate van *bonding* en *bridging* hebben. Deze sociale netwerken lopen constant door elkaar heen. Zo zijn er verschillende soorten bezoekers en vrijwilligers die allemaal op een andere manier met elkaar omgaan. Hogenstijn en Middelkoop (2008) beargumenteren dat het categoriseren van mensen steeds lastiger wordt doordat de samenleving steeds complexer wordt. Veranderingen zoals individualisering, afnemende groepsloyaliteit en de opkomst van tijdelijke allianties zorgen ervoor dat mensen steeds moeilijker in groepen te plaatsen zijn. De context van de gevestigden en buitenstaanders theorie van Elias (1976) komt grotendeels overeen met de context van de speeltuin die ook te maken heeft met ‘buitenstaanders’. Daarnaast blijken dezelfde structuren te herkennen in de onderlinge verhoudingen tussen de groepen gebruikers. De vrijwilligers en medewerker van de speeltuin hebben meningen en ideeën over hoe de verschillende groepen mensen zijn die lijken te zijn gecreëerd door vooroordelen en stereotypering (Hogenstijn en Middelkoop, 2008, Elias, 1976).

Dit onderzoek kent enkele beperkingen. Ten eerste zijn er slechts zeven interviews afgenomen waardoor mogelijk niet de gehele context is meegenomen in het onderzoek. Tijdens het veldonderzoek stonden veel vrijwilligers niet open voor een interview omdat zij dit eng vonden of omdat zij gewoon niet wilde meedoen. Om een zo volledig mogelijk beeld van alle vrijwilligers te krijgen had ik graag met de drie verplichte vrijwilligers gepraat. Dit is echter niet gelukt waardoor ik hun visie over de onderlinge relaties niet heb kunnen bevragen. Een tweede beperking is de korte onderzoeksperiode waardoor het lastig is bleek te zijn tot de nodige resultaten te komen. De tijd die stond voor het veldwerk blijkt achteraf erg kort te zijn

geweest om voldoende respondenten te kunnen interviewen die met het onderzoek mee wilden werken, waarbij ik ook nog eerst het vertrouwen van deze respondenten moest winnen.

Dit onderzoek heb ik op momenten als zeer confronterend ervaren en het was soms lastig om mijzelf als onderzoeker zo objectief mogelijk op te stellen. Dit was vooral het geval bij het thema etnische diversiteit. Daarom heb ik tijdens het analyseren van de data veel gediscussieerd met studenten over de mogelijke interpretatie van bepaalde quotes, zowel studenten met- en zonder een migratieachtergrond. Door met meerdere mensen te spreken heb ik mijn eigen perspectief op de thematiek kunnen bijschaven op deze manier de analyses kunnen voltooien.

Concluderend levert dit onderzoek een bijdrage in bestaande empirische data over de gevolgen van een veranderende gemeenschapssamenstelling en de gevolgen voor het veerkrachtig handelen. De maatschappelijke waarde van dit onderzoek ligt op de wijze waarop de betekenis van semipublieke plek zoals speeltuinvereniging Crooswijk kan veranderen wanneer de wijk te maken heeft buurtveranderingen en institutionele veranderingen. Publieke en semipublieke plekken spelen een belangrijke rol in het alledaagse leven van buurtbewoners. Veranderingen hebben invloed op de wijze waarop mensen die deze plekken bezoeken, gebruiken en met elkaar omgaan.

Voor vervolgonderzoek is het mogelijk interessant om de sociale netwerken op semipublieke plekken vanuit het perspectief van de bezoekers te onderzoeken. Hoe zijn die sociale netwerken vormgegeven en wat doet dit met een semipublieke plek zoals de speeltuin? Daarnaast zou een vergelijking met andere speeltuinen kunnen worden gemaakt. Hoe gaan andere speeltuinen in Rotterdam of Nederland om met buurtveranderingen en institutionele veranderingen.

Referenties

- Amundsen, H. (2012). Illusions of resilience? An Analysis of Community Responses to Change in Northern Norway. *Ecology and Society*, 17(4), 46. <http://dx.doi.org/10.5751/ES-05142-170446>
- Boeije, H. , 't Hart, H., & Hox, J. (2009). *Onderzoeksmethoden*. Den Haag, Nederland: Boom Lemma uitgevers.
- Bolt, G.S., & Liempt, I.C, van, (2018). Stedelijke diversiteit en beleid: Hoe gaan nationale en lokale overheden om met de groeiende diversiteit in steden? De wereld in een stad: migratiediversiteit en stedelijk beleid in Europa, Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. P.56-77
- Buikstra, E., Ross, H., King, C.A., Baker, P.G., Hegney, D., McLachlan, K. & Rogers-Clark, C. (2010). The Components of Resilience-Perceptions of an Australian Rural Community *Journal of Community Psychology*, 38(8), 975-991. Doi:10/1002/jcop
- Buurtmonitor Rotterdam (2019). *Onderzoek 010*. Geraadpleegd op 3 april 2019, van https://rotterdam.buurtmonitor.nl/jive?cat_open=Beleidsthema%27s/Demografie
- CBS. (2016). Bevolking naar migratieachtergrond. Geraadpleegd op 13 juni 2019, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2016/47/bevolking-naar-migratieachtergrond>
- CBS. (2018). Bevolking. Geraadpleegd op 13 juni 2019, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2018/47/bevolking>
- Chaskin, R.J. (2008). Resilience, Community, and Resilient Communities: Conditioning Contexts and Collective Action. *Child Care in Practice*, 14(1), 65-74. Doi. 10.1080/1357527070173324
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2017). *Qualitative inquiry and research design* (4th ed.). London: Sage.

- Dalgaard-Nielsen, A., & Schack, P. (2016). Community Resilience to Militant Islamism: Who and What?: An Explorative Study of Resilience in Three Danish Communities. *Journal Democracy and Security*, 12(4), 309-327. doi:10.1080/17419166.2016.1236691
- Elias, N. (1976) Een theoretisch essay over gevestigden en buitenstaanders. In: Elias, N. & J.L. Scotson, *De gevestigden en de buitenstaanders – een studie van de spanningen en machtsverhoudingen tussen twee arbeidersbuurten*. Utrecht/Antwerpen: Uitgeverij het Spectrum: pp.7-47
- Gemeente Rotterdam (2017a). Gemeenteblad. *Nadere regels subsidiëring speeltuinen gemeente Rotterdam 2018*. Geraadpleegd op 27-02-2019 van, <https://www.rotterdam.nl/loket/documentenkcc/NadereRegelsSubsidieringSpeeltuinenGemeenteRotterdam2018.pdf>
- Gemeente Rotterdam (2017b). Effecten van de tegenprestatie in Rotterdam. Geraadpleegd op 28 mei 2019, van <https://www.binnenlandsbestuur.nl/Uploads/2017/11/Bijlage-2-onderzoeksrapport-17bb009290.pdf>
- Gemeente Rotterdam (2017c). Sterke schouders in Rotterdam. Geraadpleegd op 23 april 2019, van <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/sterke-schouders/Sterke-Schouders-in-Rotterdam-versie-2017.pdf>
- Gemeente Rotterdam (2018). Wijkprofiel Rotterdam. Geraadpleegd op 3 mei 2019, van <https://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/2018/rotterdam>
- Gemeente Rotterdam (2019). Prestatie 010. Geraadpleegd op 23 april 2019, van <https://www.rotterdam.nl/werken-lernen/prestatie010/>
- Handler, J.F. (2003). Social Citizenship and Workfare in the US and Western Europe: from status to contract. *Journal of European Social Policy*, 13(3): 229-243
- Hogenstijn, M. & Van Middelkoop, D. (2008). *Zo werkt dat hier niet: gevestigden en buitenstaanders in nieuwe sociale en ruimtelijke kaders*. Delft, Nederland: Uitgeverij Eburon

- Lalone, M.B. (2012). Neighbors helping neighbors: An examination of the social capital mobilization process for community resilience to environmental disasters. *Journal of Applied Social Science*, 6(2), 209-237.
- Lofland, L.H. (1989). Sociale life in the public realm. *Journal of Contemporary Ethnography*, 17(4), 453-482. Sage Publications.
- Magis, K. (2010). Community Resilience: An Indicator of Social Sustainability. *Society & natural Resources*, 23(5), 401-416. Doi: 10.1080/08941920903305674
- Matarrita-Cascante, D., Trejos, B., Qin, H., Joo, D. & Debner, S. (2017). Concetualizing community resilience: Revisting conceptual distinction. *Community Development*, 48(1), 105-123. Doi:10.1080/15575330.2016.1248458
- Mehmood, A. (2016). Of resilient places: planning for urban resilience. *European Planning Studies*, 24(2), 407-419. Doi: 10.1080/09654313.2015.1082980
- Keck, M. & Sakdapolrak, P. (2013). What is Social Resilience? Lessons Learned and Ways Forward. *Erkunde*, 67(1), 5-19.10.3112/erkunde.2013.01.02
- Kleuver, J., de, Abraham, M., & Soomeren, P., van. (2010). *Buurtfunctie terug naar de speeltuin*. Amsterdam: DSP-groep.
- Norris, F.H., Stevens, S.P., Pfefferbaum, B., Wyche, K.F & Pfefferbaum, R.L. (2008). Community Resilience as a Metaphor, Theory, set of capacities and strategy for disaster Readiness. *Am J Community Psychol*, 41, 127-150. Doi:10.1007/s10464-007-9156-6
- Lancee, B. & Dronkers, J. (2008). Etnische diversiteit, sociaal vertrouwen in de buurt en contact van allochtonen en autochtonen met de burens. *Journal migrantenstudies*, 24(4), 224-249.
- Larsen, L., Harlan, S.L., Bolin, B., Hackett, E.J., Hope, D., Kirby, A., Nelson, A., Rex, T.R.,

- & Wolf, S. (2004). Bonding and bridging: Understanding the relationship between social capital and civic action, van <https://doi-org.eur.idm.oclc.org/10.1177/0739456X04267181>
- Lees (2008) Gentrification and social mixing: towards an inclusive urban renaissance? *Urban Studies*, 45 (12) 2449–2470, November 2008. *Doi:10.1177/0042098008097099*
- Putnam, R.D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century, The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174. doi: 10.1111/j.1467-9477.2007.00176.
- Rijksoverheid. (2013). *Troonrede 2013*. Geraadpleegd op 20-01-2019 van, <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2013/09/17/troonrede-2013>
- Rijksoverheid. (2018). Burgerparticipatie. Geraadpleegd op 27-02-2019 van, <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/burgerschap/burgerparticipatie>
- Resilient Rotterdam. (2016). *Rotterdam resilience strategie. Klaar voor de 21^e eeuw*. Geraadpleegd op 27-01-2019 van, <https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/storage.resilientrotterdam.nl/uploads/2017/11/09115604/strategie-resilient-rotterdam.pdf>
- Sherrieb, K., Norris, F.H., & Galea, S. (2010). Measuring capacities for community resilience. *Soc Indic Res*, 99, 227-247.
- Van Deth, J.W., & Zmerli, S. (2010). Introduction: Civicness, Equality, and Democracy- A “Dark Side” of Social Capital?. *American Behavioral Scientist*, 53(5), 631-639, doi:10.1177/0002764209350827
- Van Hulst, M., De Graaf, L. & van den Brink, G. (2011). Exemplary practitioners: a review of actors who make a difference in governing. *Administrative Theory & Praxis*, 33(1), 120-142, doi:10.2753/ATP1084-1806330110
- Ter Avest, D. (2016). *De haarvaten van de samenleving: Betekenisvolle ontmoetingsplekken*

zijn belangrijker dan ooit. Sociaalbestek.

Ter Avest, D. (2015). *Betekenisvolle ontmoetingsplekken, nieuwe strategieën en hernieuwde tactieken*. Geraadpleegd op 1 juni 2019, van https://www.werkplaats sociaaldomeinzhz.nl/media/136-David_ter_Avest_-_Betekenisvolle_ontmoetingsplekken.pdf

Wilson, G.A. (2012). Community resilience, globalization, and transitional pathways of decisionmaking. *Geoforum*, 43(6), 1218-1231. doi:10.1016/j.geogorum.2012.03.008

Bijlage 1 - Topiclijst speeltuinvereniging Crooswijk

Topiclijst	
Thema	Onderwerp vraag
Algemene vragen	<u>Demografische kenmerken</u> - Geslacht - Leeftijd - Woonplaats (buurt) - Opleidingsniveau - Gezinssituatie - Arbeidssituatie - Betrokkenheid speeltuin
Stressoren/veranderingen <i>Context Crooswijk</i>	<i>Op dit moment verandert er veel binnen Crooswijk. Huisprijzen schieten omhoog. Veel nieuwbouw, verbouwingen, nieuwe groepen mensen die hier komen wonen. Mensen die hun hele leven in Crooswijk hebben gewoond en die de wijk verlaten.</i> Merkt u zelf dat de cultuur van de wijk hierdoor veranderd/aan het veranderen is? Komen er nu ook andere groepen mensen in de speeltuin? Zijn er volgens u ook nog andere veranderingen gaande in de wijk die volgens u mogelijk invloed hebben op het hebben en houden van de speeltuin?
Hulpbronnen Sociale netwerken <i>Bonding - bridging</i>	<u>Bezoekers/leden</u> Wat voor soort bezoekers komen naar de speeltuin? Welke groepen mensen zijn er lid van de speeltuin? Hoe is het contact met de bezoekers van de speeltuin? Heeft u veel contact met de leden van de speeltuin? Merkt u verschillen in het hebben van contact met de bezoekers/leden van de speeltuin die komen? Bijv. is het met bepaalde groepen mensen makkelijker om contact te leggen dan andere groepen mensen? Heeft de diversiteit van de speeltuin invloed op hoe mensen met elkaar omgaan in de speeltuin? Dus. Bijv. minder of meer binding onderling? - Kunt u misschien een voorbeeld geven van wat u meemaakt hier?

	<u>Bereiken nieuwe vrijwilligers/leden/bezoekers</u> Hoe bereiken jullie de nieuwe (groepen) bezoekers in de wijk? Zijn jullie op dit moment ook actief bezig met het aantrekken van nieuwe leden/bezoekers? Hoe hebben jullie in het verleden bezoekers/leden aangetrokken? (bijv. inzetten van specifieke activiteiten/programma's) Hoe trekken jullie nieuwe vrijwilligers aan? <u>De speeltuin</u> In hoeverre is de speeltuin een ontmoetingsplek? Heeft de speeltuin volgens u ook nog (een) andere functie(s) voor de bezoekers en leden? Zo ja, welke? Vindt u dat de speeltuin verbonden is met de bewoners van Crooswijk? <u>Vrijwilligers/medewerkers</u> Hoe zou u de relaties tussen de vrijwilligers in de speeltuin onderling het beste omschrijven? Hoe is de relatie tussen u (de vrijwilliger) en het bestuur? Zijn er ook familieleden/vrienden lid of betrokken bij de speeltuin? Wat betekent de speeltuin voor uw eigen sociale leven? Wat levert het contact met de andere vrijwilligers u op? Bijv. Emotionele steun/praktische steun <u>Voorzitter</u> Hoe zou u de relaties tussen de vrijwilligers in de speeltuin onderling het beste omschrijven? Zijn de vrijwilligers echt op vrijwillige basis hier, of bijv. verplicht vanuit de gemeente voor een uitkering? Zijn er ook familieleden/vrienden lid of betrokken bij de speeltuin? Wat betekent de speeltuin voor uw eigen sociale leven? Wat levert het contact met de andere vrijwilligers u op? Bijv. Emotionele steun/praktische steun
--	--

	Wat is uw toekomstvisie voor de speeltuin? Hoe wilt u dit gaan bereiken en wat heeft u er voor nodig? Wat gebeurt er met de speeltuin als u bijv. stopt? Doet u dit allemaal alleen of wie helpt u met het runnen van de speeltuin? Wie maken de beslissingen in de speeltuin?
Hulpbronnen Sociale netwerken <i>Linking</i>	<u>Gemeente</u> Hoe omschrijft u de relatie met de gemeente? Is de relatie met de gemeente de laatste jaren veranderd? Wie van de speeltuin heeft contact met de gemeente? - Met hoeveel mensen (beleidsmakers)? - Hoe worden deze relaties onderhouden? - Hoe vaak is er contact met de gemeente? - Wat leveren de contacten aan informatie op? Hoe ondersteunt de gemeente de speeltuin? Bijv. helpt de gemeente met de financiering van de speeltuin? <u>Andere speeltuinen en overige organisaties</u> Zijn er samenwerkingsverbanden met andere speeltuinen? Werkt de speeltuin samen met andere organisaties/verenigingen/stichtingen/initiatieven?

Bijlage 2 – Topiclijst gebiedsnetwerker

Topiclijst	
Thema	Onderwerp vraag
<i>Gebiedsnetwerkers</i>	Wat houdt jullie functie als gebiedsnetwerker in? Hoelang zijn jullie al gebiedsnetwerker? Waarom zijn gebiedsnetwerkers nodig in de wijk? Waarin ondersteunen jullie de speeltuin? - Hoe gaat zo iets? Voorbeeld
Stressoren/veranderingen <i>Context Crooswijk</i>	<i>Op dit moment verandert er veel binnen Crooswijk. Huizenprijzen schieten omhoog. Veel nieuwbouw, verbouwingen, nieuwe groepen mensen die hier komen wonen. Mensen die hun hele leven in Crooswijk hebben gewoond en die de wijk verlaten.</i> Wat voor invloed heeft deze verandering op de wijk en hun inwoners? (bijv. cultuur) Wat voor gevolgen heeft dit volgens jullie op semipublieke plekken zoals de speeltuin? Zijn er volgens jullie ook nog andere veranderingen gaande in de wijk die mogelijk invloed hebben op het hebben en houden van een semipublieke plekken zoals de speeltuin? Welke kansen/uitdagingen zien jullie liggen voor de speeltuin?
Hulpbronnen Sociale netwerken <i>Linking</i>	Hoe ziet het contact tussen jullie gebiedsnetwerkers en de speeltuin eruit? - Wie van jullie heeft contact met wie van de speeltuin? - Hoe worden deze relaties onderhouden? - Veel/weinig contact (hoe vaak?) - Wat is positief/ Zijn er uitdagingen te bekennen? - Wat levert dit contact op voor jullie en de speeltuin? Is deze relatie met de speeltuin de laatste jaren veranderd? - Zo ja, op welke manier? Positief/negatief In hoeverre ondersteunt de gemeente de speeltuin? Bijv. financiering/organisatie - Wat financiert de gemeente dan? - Waarom is dit nodig? Zijn er ook nog andere mensen vanuit de gemeente waarmee de speeltuin te maken heeft?

	- Zo ja, wie en waarvoor Zo nee, is dit bewust zo gedaan? Bijv. om het makkelijk te houden. <i>Zou het voor mijn onderzoek belangrijk of interessant zijn om met deze mensen te praten?</i>
Hulpbronnen Sociale netwerken Bonding/bridging	In hoeverre zijn semipublieke plekken zoals de speeltuin belangrijk voor sociale netwerken/contacten in de wijk? In hoeverre zien jullie binding in de wijk? - Hebben verschillende groepen mensen contact of is er sprake van segregatie? - Wat is de rol van de gebiedsnetwerker hierin?
Overig	Wat maakt een speeltuin “vitaal” of “vitaal plus”? Worden er vanuit de gemeente bepaalde regels opgesteld waaraan de speeltuin zich moet houden?

Bijlage 3 – Checklist ethical and privacy aspects of research

CHECKLIST ETHICAL AND PRIVACY ASPECTS OF RESEARCH

INSTRUCTION

This checklist should be completed for every research study that is conducted at the Department of Public Administration and Sociology (DPAS). This checklist should be completed *before* commencing with data collection or approaching participants. Students can complete this checklist with help of their supervisor.

This checklist is a mandatory part of the empirical master's thesis and has to be uploaded along with the research proposal.

The guideline for ethical aspects of research of the Dutch Sociological Association (NSV) can be found on their website (http://www.nsv-sociologie.nl/?page_id=17). If you have doubts about ethical or privacy aspects of your research study, discuss and resolve the matter with your EUR supervisor. If needed and if advised to do so by your supervisor, you can also consult Dr. Jennifer A. Holland, coordinator of the Sociology Master's Thesis program.

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: Onderzoeksvoorstel

Name, email of student: Saskia Braat, 485876sb@eur.nl

Name, email of supervisor: Wenda Doff,

Start date and duration: 23-01-2019 / 16-08-2019

Is the research study conducted within DPAS

YES - **NO**

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted?
(e.g. internship organization)

Het onderzoek zal worden uitgevoerd vanuit de Veldacademie

PART II: TYPE OF RESEARCH STUDY

Please indicate the type of research study by circling the appropriate answer:

1. Research involving human participants. **YES - NO**

If 'YES': does the study involve medical or physical research? **YES - NO**
Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to [an accredited medical research ethics committee](#) or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).
2. Field observations without manipulations that will not involve identification of participants. **YES - NO**
3. Research involving completely anonymous data files (secondary data that has been anonymized by someone else). **YES - NO**

PART III: PARTICIPANTS

(Complete this section only if your study involves human participants)

Where will you collect your data?

Speeltovereniging Crooswijk te Rotterdam

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

N=8

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

Onbekend

Note: indicate for separate data sources.

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? **YES - NO**
2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? **YES - NO**
3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? **YES - NO**

4. Will the study involve actively deceiving the participants? YES - **NO**
Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).
5. Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? YES - **NO**
6. Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's **sex life or sexual orientation**)? **YES** - NO
7. Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent? YES - **NO**
8. Is the health and/or safety of participants at risk during the study? YES - **NO**
9. Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? YES - **NO**
10. Are there any other possible ethical issues with regard to this study? YES - **NO**

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

In dit onderzoek wordt onder andere de rol van de overheid onderzocht. Het is mogelijk dat de respondenten uitlatingen doen over hun politieke opvattingen

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

Gegevens die kunnen leiden tot identificatie herkenning worden aangepast. Deelnemers worden van te voren ingelicht wat het doel van het onderzoek is en dienen voor deelname een informt consent te tekenen.

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

N.v.t.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Part IV: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

Na het afnemen van de interviews zullen de gegevens op surfdrive worden opgeslagen.

Note: indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

De onderzoeker is zelf verantwoordelijk voor de management, opslag en back up van de gegevens en resultaten

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

Elke keer na het aanpassen of het toevoegen van gegevens of resultaten zal er een back up worden gemaakt.

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

identificatie kenmerken zullen worden aangepast

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

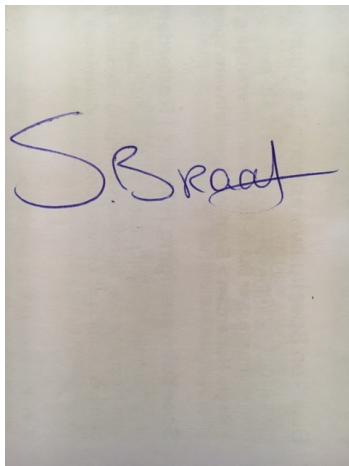
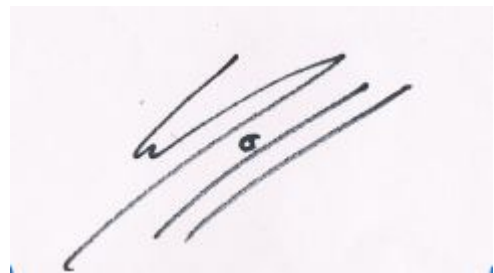
Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Saskia Braat

Name (EUR) supervisor: Wenda Doff

Date: 17-03-2019

Date: 17-03-2019

A photograph of a handwritten signature in blue ink on a light-colored surface. The signature appears to be 'S. Braat'.A photograph of a handwritten signature in black ink on a light-colored surface. The signature is stylized and appears to be 'W. Doff'.

Bijlage 4 – Informed consent

Naam van het onderzoeksproject	Casestudy naar de speeltuinvereniging Crooswijk
Doel van het onderzoek	Dit onderzoek wordt geleid door Saskia Braat. U bent van harte uitgenodigd om deel te nemen aan dit onderzoek. Het doel van dit onderzoek is het achterhalen hoe een semipublieke plek zoals speeltuinvereniging Crooswijk wordt geraakt door veranderingen als gevolg van institutionele veranderingen en buurtveranderingen, en hoe deze veranderingen de sociale bindingen tussen de verschillende groepen gebruikers binnen de speeltuin vormen.
Gang van zaken tijdens het onderzoek	U neemt deel aan een interview waarin aan u vragen zullen worden gesteld over de veranderingen die plaats vinden binnen de speeltuin en hoe de speeltuin (u) hier mee omgaat. Een voorbeeld van een typische vraag die u zal worden gesteld: “Met welke veranderingen heeft speeltuinvereniging Crooswijk te maken ?” of “ wat voor bezoekers komen sowieso naar de speeltuin?” U dient tenminste 18 jaar te zijn om deel te nemen aan dit onderzoek Tijdens het interview zal, aan de hand van een topic list, dieper worden ingegaan op thema’s zoals buurtverandering, intentionele veranderingen en de sociale netwerken in de speeltuin. Van het interview zal een audio-opname worden gemaakt, zodat het gesprek later ad-verbatim (woord voor woord) kan worden uitgewerkt. Dit transcript wordt vervolgens gebruikt in het verdere onderzoek.
Potentiële risico's en ongemakken	Er zijn geen fysieke, juridische of economische risico's verbonden aan uw deelname aan deze studie. U hoeft geen vragen te beantwoorden die u niet wilt beantwoorden. Uw deelname is vrijwillig en u kunt uw deelname op elk gewenst moment stoppen.
Vergoeding	U ontvangt voor deelname aan dit onderzoek geen vergoeding . Het bredere doel van dit onderzoek is: inzicht bieden met welke veranderingen de speeltuin te maken heeft en de invloed die deze hebben voor de sociale netwerken in de speeltuin.
Vertrouwelijkheid van gegevens	Uw privacy is en blijft maximaal beschermd. Er wordt op geen enkele wijze vertrouwelijke informatie of persoonsgegevens van of over u naar buiten gebracht, waardoor iemand u zal kunnen herkennen. Voordat onze onderzoeksgegevens naar buiten gebracht worden, worden uw gegevens anoniem gemaakt: geanonimiseerd. Enkele eenvoudige voorbeelden hiervan:

	- uw naam wordt vervangen door anonieme, op zichzelf betekenisloze combinatie van getallen. - uw leeftijd zelf wordt niet verwerkt, maar in een categorie geplaatst. Bijvoorbeeld: leeftijd: tussen 18-25 jaar / tussen 25-35 jaar etc. Bij de start van ons onderzoek krijgt uw naam direct een pseudoniem; uw naam wordt gepseudonimiseerd ofwel ‘versleuteld’. Op deze manier kan wel worden onderzocht wat u in het gesprek aangeeft, maar weten de getrainde onderzoekers niet dat u het bent. De onderzoeksleider is zelf verantwoordelijk voor dit pseudoniem en de sleutel en zal uw gegevens niet delen met anderen. Als u bijvoorbeeld het onderzoek heeft afgerond zal de onderzoeksleider daarvan op de hoogte moeten kunnen zijn, om u de afgesproken vergoeding te geven. In een publicatie zullen of anonieme gegevens of pseudoniemen worden gebruikt. De audio-opnamen, formulieren en andere documenten die in het kader van deze studie worden gemaakt of verzameld, worden opgeslagen op een beveiligde locatie bij de Erasmus Universiteit Rotterdam en op de beveiligde (versleutelde) computers van de onderzoekers. De onderzoeksgegevens worden indien nodig (bijvoorbeeld voor een controle op wetenschappelijke integriteit) en alleen in anonieme vorm ter beschikking gesteld aan personen buiten de onderzoeksgroep; in dit geval aan een onderzoekscommissie van de Erasmus Universiteit Rotterdam die hiertoe bevoegdheden heeft.
Vrijwilligheid	Deelname aan dit onderzoek is geheel vrijwillig. Je kunt als deelnemer jouw medewerking aan het onderzoek te allen tijde stoppen, of weigeren dat jouw gegevens voor het onderzoek mogen worden gebruikt, zonder opgaaf van redenen. Dit betekent dat als je voorafgaand aan het onderzoek besluit om af te zien van deelname aan dit onderzoek, dit op geen enkele wijze gevolgen voor jou zal hebben. Tevens kun je tot 5 werkdagen (bedenktijd) na het interview alsnog de toestemming intrekken die je hebt gegeven om gebruik te maken van jouw gegevens. In deze gevallen zullen jouw gegevens uit onze bestanden worden verwijderd en vernietigd. Het stopzetten van deelname heeft geen nadelige gevolgen voor jou of de eventueel reeds ontvangen vergoeding. Als je tijdens het onderzoek, na de bedenktijd van 5 werkdagen, besluit om jouw medewerking te staken, zal dat eveneens op geen enkele wijze gevolgen voor je hebben. Echter: de gegevens die u hebt verstrekt tot aan het moment waarop uw deelname stopt, zal in het onderzoek gebruikt worden, inclusief de bescherming van uw privacy zoals hierboven beschreven. Er worden uiteraard geen nieuwe gegevens verzameld of gebruikt. Als u besluit om te stoppen met deelname aan het onderzoek, of als u vragen of klachten heeft, of uw bezorgdheid kenbaar wilt maken, of een vorm van schade of ongemak vanwege het onderzoek, neemt u dan aub contact op met

	de Saskia Braat Email: <u>saskiabraat@hotmail.com</u> Tel. 06 83 79 49 59 onderzoeksleider:
--	---